

TEK

Ayaz Gıylecev

Türkçesi: Fatih Kutlu

Bu çalışmayı, 1880'li yılların başında Çarlık Rusyası'nın zulmünden dolayı tüm ailesini yanına alıp¹ Türkiye'nin İzmir şehrine hicret eden, adı yazarın soyadında ölümsüzleşen, bugün ülkemizde meçhul bir mezarda yatan, Üstat Ayaz Gıyalev'in büyük dedesi İmam Gıyaletdin'in(İlacetdin) aziz ruhuna ithaf etmek istiyorum...

Fatih Kutlu

---

¹ O aileden sadece Ayaz Gıyalev'in müstakbel dedesi İmam Şehabetdin, "Ben askerliği Çeçenistan'da İmam Albay olarak yaptım. Gurbetin ne olduğunu çok iyi bilirim!" diyerek köyünü terk etmez. Ne acı ki elli yıl sonra 1930'lu yılların başında yetmiş üç yaşlarındaki bu ihtiyar adam, Stalin'in yaptığı cadı avı operasyonunda Alabuğa zindanında yok edilir.(Ç.n.)

ÇEVİRMEN SÖZÜ

Üstat Ayaz Gıyilecev'in *Bir Avuç Toprak, Cuma Günü, Akşam...*, *Yara, Bahar Kervanları* romanlarından sonra *Tek* romanının çevirisiyle tekrar huzurunuzda çıkmış olmanın sevincini yaşıyorum! Üstat Gıyilecev'in bu romanını da diğerleri gibi sürükleyici, etkileyici bulacağınıza inanıyorum. *Tek*, Üstadın bugüne kadar Türkiye'de yayınlanan eserleri arasında en hacimli. O bu romanı 1959 yılında otuz bir yaşındayken kaleme almış... Sovyetler Birliği'nin en haşmetli dönemlerinde, o yaşta, böyle bir eser veren yazarı cesaret madalyasıyla ödüllendirmek icap ederdi. Çeviri sırasında bu hayranlığımı gizleyememiş, "Yazarlık önce ıstırap sonra yürek ister." diye fotokopi sayfaların kenarına not düşmüşüm.(16.08.2018/saat:15:51).

Üstat Gıyilecev *Tek* romanını, altı yıl(1950/56) en ağır çalışma kamplarında mahkumiyetini doldurduktan üç yıl sonra yazar. Gıyilecev, o çileli yıllarını seneler sonra kaleme aldığı *Haydin Bir Dual!* adlı otobiyografik romanında(1993) "*Aklı hapisane gibi zenginleştiren bir okul yoktur.*" der... İşte *Tek*'i okurken otuz bir yaşındaki bu dimağın böyle bir okuldan "mezun" olduğunu anlar insan...

Üstat Gıyilecev *Tek*'i tamamladıktan hemen sonra *Azat Hatın Dergisi*'nde görev yapan, kalemdaşı Koyaş Timbikova Hanım'a derin mana içeren bir roman yazdığını söyler.¹ Çok

¹ Ayaz Gıyilecev'in hanımını Nekiyeye Gıyileceva nakletti.

ilginçtir, Üstat Gıylecev'in bu eseri Tatar okuyucusu arasında pek bilinmez. Roman edebiyat dünyasının da gözünden kaçmış gibi... Şu da var; Üstadın eşi Nekıye Hanım, o yıllarda insanların Ayaz Gıylecev'e selam vermekten bile korktuğunu söyler... Eser hakkında eleştirmenlerin elle tutulur bir şey yazdığından bahsedilemez. Saklı bir hazine aslında *Tek* romanı... *Tek*, Üstat Gıylecev'in başarıları arasında yerini almayı hak eden bir eser...

Ayaz Gıylecev'in kahramanları köydendir - ama "köylü" değildir - olaylar köyde geçer. Buna bakarak yazarı köy romancısı, köy akımının temsilcisi zannedenler çıkabilir. Tatar yazarları arasında Ayaz Gıylecev'e has bir durum değildir bu. Tatar yazarların büyük çoğunluğu böyle bir yol takip eder. Peki, bunun altında yatan sebep ne? Çünkü köy Tatar'ın vatanıdır... Dil, millet, din, kültür, gelenek görenek birliği ancak köyde mevcuttur. Tatar insanı şehirde dili, dini, kültürü, gelenekleri bambaşka bir millet arasında hayat sürdüğünden büyük bir gurbet içindedir. Dil, millet bilincinin oluşması için gerekli şartlar şehirde mevcut değildir. Aksine şehir, olan bilinci de yok eder... Burada durup Nekıye Hanım'ın naklettiği buruk bir hatırayı sizlerle paylaşmak istiyorum; 1999 yılında Türkiye'ye geldiklerinde sokaklarda çocukların bile güle oynaya Türkçe konuştuğunu gören Ayaz Gıylecev bu duruma çok imrenir ve dayanamayıp, "Benim milletimin çocuklarını sokakta böyle göremezsin..." diyerek hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başlar...

Şehirde gurbet yaşayan Tatar insanı orada Tatar Tiyatrolarına, konserlerine giderek soluk alır, beslenir, kendi benliğini bulur. Tatar şarkılarında, şiirlerinde köy hasreti çarpıcı boyuttadır.

Tatar yazarları, şairleri öteden beri köyden çıkmıştır. Bundan dolayı romanlarındaki kahramanların çoğunluğu köydendir ve olaylar çoğunlukla köyde geçer. Yazarlar bu tercihi iradi olarak yapmamıştır. Bu konuya kısaca da olsa bir açıklık getirme gereği duydum.

Tek'in çeviri hikâyesine gelince... Şöyle bakıldığında Üstadın yukarıda adları anılan romanlarını çeviren bir insanın, artık diğer eserlerini kolaylıkla çevirmesi beklenir.(Keşke öyle olsaydı...)

Üstat Gıyalecev öylesine zengin bir dil hazinesine sahip ki her eserinde bambaşka sözcükler, deyimlerle karşınıza çıkar. Bugün elimizde Galimcan İbrahimov İlimler Akademisi tarafından hazırlanan yetmiş bin sözcük ve on binden fazla deyim içeren, dört bin yedi yüz altmış dokuz sayfadan oluşan altı ciltlik paha biçilmez Tatarca bir sözlük var. İşte Üstadın romanını çevirirken bir cümledeki bilemediğim bir kelimeye baktığımda, sözlükte kelimenin anlamıyla beraber örnek cümle olarak benim karşılaştığım cümlenin verildiğini gördüğüm çok olmuştur. Sanki o kelimeyi Üstat Gıyalecev'den başka kullanan yazar olmamış. Hatta adı geçen altı ciltlik sözlüğü hazırlayan ekipten bir akademisyene, “Sanırım sözlükte, eserlerinden en çok alıntı yaptığınız yazarların başında Ayaz Gıyalecev geliyor.” dediğimde, “İlginç bir şey söylediniz. Bunu tek tek saymadık ama çok isabetli bir tahminde bulunmuşsunuz.” cevabını vermişti. İşte böylesine zengin bir sözlükte bile bulamadığım kelimeleri Nekiyeye Hanıma sora geldim. Tereddütte kaldığım yerlerin sağlamlamasını onunla yaparak yol yürümeye çalıştım. Çeviride hata olmaması için kendimce çırpındım... Bu arada Nekiyeye Hanımı da epey bir yordum... Kendisine çok minnettarım...

Romana isim bulmak da kolay olmadı... Büyük bir arayış, sancıdan sonra Yalnız adını vermiştim... Bu isme içim çok da ısınmıştı... Ama eser üzerinde en son düzeltmeleri yaparken Yalnız adının yetersiz kaldığını, Tek adının daha isabetli olacağını gördüm. Tek; yalnız anlamını da içinde taşıyan bir kelime ilkin. Dahası yazar bu eserde her insanın özel olduğunu, kendine özgü bir yapısı, duygusu, fikri olduğunu, kimsenin bir başkasına benzemediğini, toplumun böyle “tek” bireylerden oluştuğunu fısıldar... Bu şekilde Bolşevik, Komünist rejime protesto bildirir...

Evet, Üstat bu romanıyla da yine bana kök söktürdü, yine iflahımı kesti... Ama buna değdiğini düşünüyorum...

Yazımı noktalarken “Sırada Üstat Gıyalecev’in hangi eserleri var?” diye merak edenlere, *Bir Aşk ve Nefret Hikâyesi*(1973 - 160 sayfa civarı) adlı romanının çevirisinin tamamlandığını, *Haydin*

*Bir Dua'*nın da (1993- 450 sayfa civarı)karalamasının bittiğini söyleyebilirim.

Üstadın yeni çevirilerinde buluşmak umuduyla sizleri *Tek*'le baş başa bırakmak istiyorum...

Saygılarımla
Fatih Kutlu
Aralık 2022- Kazan

TEK

1

Yıl 1958.

Yaz ayının en sıcak günlerinin başladığı, saman çatıların, daldan örme odunluk, ahır gibi alçak yapıların tutuşacak hâle geldiği, sıcaktan bitkin düştüğü bir sırada Küktav Köyü'nde yangın çıktı! Meğer Latıplar'ın şapşal gelini semaveri çevirip faraşa silkelemiş, sonra da közüyle mözüyle açık ambardaki tablaya dökmüş...

O gün hava esintiliydi. İtfaiyeciler sallana sallana gelesiyey, yangın peş peşe yedi evi sarmış, sekizinci evin çatısından dumanlar yükselmeye başlamıştı. Ahır, munça¹ ambar gibi sekiz yapının hepsinden bir anda fişkırın siyahlı beyazlı dumanlar, neredeyse bitişik duran civar köylerden insanları da kendine çağırmaya başlamıştı.

Köylüler dokuzuncu evin yanmasına fırsat vermediler. Tarladan gelen traktör tomruktan evi devirip yerle bir etti.

O sırada civar köylerden at arabaları geldi. Derken ilçe itfaiyecileri de tozu dumana katarak teşrif ettiler. Köy itfaiyecileri kalın sesleriyle, “Yol açın, yol açın!” diye bağırıldılar. Evlerin arkasından geçen dereye çoluk çocuğun çimenli toprak parçaları döşeyip, çalı çırpı doldurarak derme çatma yaptıkları su bendinin çamurlu dibi, göletlerde şapırdayan küçük balıklar görününceye

¹ Munça: Köylerde her evin avlusunda bulunur. Tomruktan yapılmış saunayı andıran Tatar hamamının adıdır.

kadar oradan yangına su taşıdılar.

Canhıraş ne kadar uğraşılsa da sekiz haneden geriye; kömür olmuş direkler, iki başı da yanarak cadı kirmenine dönen tomruklar, ağızları çirkince açılmış, yarı yıkık, gudûbet kocaman miçler^{1a} kalmıştı.

Patates bahçelerine tahliye edilen, apar topar sağa sola atılmış sac kaplamalı yeni sandıkların, paslı singer dikiş makinelerinin, kırılmış daha pek çok eşyanın etrafında karınca gibi dolaşan insanlar, dumandan kızaran gözlerini kapkara olmuş yumruklarıyla ovarak: *"Bereket versin gece çıkmadı bu yangın. Böylesine kurak, esintili havada çoluk çocuk cayır cayır yanacakmıydın Allah korusun! Az daha hayvansız kalacakmıydın!"* diyerek birbirlerini teselli ettiler.

Gün akşam olmuştu. İneklerin, büsbütün değişmiş onlarca otomobil, at arabası tarafından enine boyuna gelişi güzel çığnemiş, altı üstüne gelmiş sokağı yadsıyıp kendi kapılarını bulamamaya şaşkınlıkla dolaştığı sırada Kolhoz İdaresi'nde küçük çaplı bir toplantı yapıldı. Hasat vakti gelmeden, yangında yanan, hasar gören evlerin inşasına başlamak lazımdı.

Toplantıya âfetzedelerden sekizi gelmişti. Onlar sigaradan sararan perdeleri; çirkin, siyah lekelerden geçilmeyen masaları ilk defa görüyormuşçasına, soğukta annelerinin kanatları altına sığınan civcivler misâli birbirine sokulmuş kapı hizasında oturuyordu. Yenlerinin kenarı yanarak saçaklanmış gömlelerinden, kıvılcım düşerek kevgire dönen üst başlarından yanık kokusu, duman kokusu geliyordu. Daha yeni yaşanan olayın şokunu henüz atlatamamışlardı, fal taşı gibi açılmış gözlerinde ateşin aksi hâlâ titriyor gibiydi. Her biri, "Bak sen şu işe!" diye mırıldansa da birbirlerine bakacak gücü, doğru dürüst konuşma cesaretini kendilerinde bulamıyorlardı. Başka zaman çenesi bir açıldı mı kapanmak bilmeyen Hifasulla İhtiyar bile bugün dut yemiş bülbül gibiydi, yer yer başını sallıyor, kirli, eski kasketiyle

^{1a} Miç: Köy evlerinde zeminden tavana kadar tuğlayla örülü, üzerine badana çekilmiş, ocağı, fırını, su hazneleri bulunan, kışın soba görevi gören yapının adı.(Çn.)

dizindeki büyük deliği kapamaya çalışıyordu.

Hepsi de Kolhoz Yöneticisi Höseyin Moratşin'i bekliyordu. İşte, kepini çıkarıp silkeleye silkeleye içeri girdi. Odadakilere şipşak şöyle bir göz gezdirdikten sonra, kısık, tuhaf bir sesle: "Mahibeder Teyze nerede?" diye sordu.

Otuz beş yaşlarındaki bu adam başından sonuna kadar yangın söndürme işinde koşturmuş, sol göz kapağını tomruk parçası sıyrılmış, bütün yüzü çığ hamur gibi çirkin bir şekilde şişmişti.

Kapı hizasındakilerin kulakları ağırlaşmıştı sanki. Onlar, "He! Ne dedin, ne dedin?" dercesine Kolhoz Yöneticisine şaşkınlıkla baktılar. Höseyin sorusunu tekrarladı. İçerisi boğaz temizleme sesleri, öksürük sesleriyle çınladı. O sokakta Mahibeder adlı dul, yalnız bir kadının da evi yanmıştı. İçlerinden biri:

- Nerede olsun? Sersem sepelek dolaşıyordur daha orada, dedi.
- Arka bahçesinde civcivlerini sayarken görmüştüm demin, dedi bir kadın.
- Kolhoz İdaresine gelmesi gerektiğini söylediniz mi peki? dedi Höseyin.
- Biliyor o biliyor! dedi hiç hazzetmeyerek az önceki kadın. "Ev bark nesine onun? Oğlu ta ne zamandan beri şehre, yanına çağırıyor ya hu! Bahtımıza bizi de çağırın biri olsa keşke! Ah ah!" diye de ekledi.

Orada bulunanlar lafın doğrudan gidip kendi acılarına toslamamasına, onları teğet geçmesine ciddi ciddi sevinmişlerdi! Bir anda yüzlerinde güneş açmıştı.

- Vallahi doğru Höseyin! Mahibeder Kadının nesine ev? Oğlunun yanına gitsin. Forslu bir makamdaymış. Şehrin göbeğinde dairesi varmış. Hep arabayla geziyormuş.
- Şehirdekiler gece gündüz pasta yiyorlar.
- Peki, köyde çalışan hangi kişinin eline geçiyor pasta?
- Çok doğru söyledin. Köylü rüyasında görmüyor onların yediğini!
- Bizler bile köyden çekip gitsek mi diye düşünürken yaşlı bir kadın Küktav'da kalıp ne yapacak?

Höseyin'in kaşı gözü fena halde sızlıyordu. Köydeşlerinin

Mahibeder Kadın konusunda hem fikir olmalarına canı çok sıkılmıştı. Fakat İdare'deki gergin atmosfer bu üzüntüsünü uzaklara gizlemesini salıqlıyordu. Höseyin kendini toparlamak için yerinden kalktı. Köşedeki su haznesinde, işlemeli mendilini ıslattı ve yarasının kenarlarında pıhtılaştıran kanı îtinâyla silmeye başladı.

Az önceki tuhaf, kısık sesiyle:

– Bu meseleyi konuşup hep birlikte bir karara bağlamamız lazım. Daha sonra itiraza, pişmanlığa açık kapı kalmasın. dedi.

Odadakiler bir an için sessizleştiler. Bir tanesi, cılız bir sesle onun sözlerini destekledi.

Höseyin muhasebeci kıza seslenerek:

– Bacım! Şefika Hemşireye söyle, bütün evleri dolaşsın. Bir hayli yaralı vardır şimdi.

Muhasebeci kız koşarcasına odadan çıktıktan sonra Höseyin:

– Evet köydeşler! Ne yapıyoruz? dedi.

Kır Tarafı diye adlandırılan ormansız bu bölgede, ağaç çok değerli olduğundan uzaklardan tomruk taşımaya göze alıp ev dikmek yiğitlik sayılıyordu. Aynı anda dokuz evin inşaaı; bunlara ahır, ambar, odunluk, samanlık, gibi yapılar da eklenince zorlu ve zahmetli bir iş olacağı açıktı. Hasat vakti yaklaşmışken, tepebaşındaki bezelyeler olgunlaşmaya yüz tutmuşken, dokuz evin dokuzunu da aynı anda çatmanın mümkün olmadığını farkındaydı hepsi de. Hal böyleyken dokuz evden birinin sahibi Mahibeder Kadın, “Neyime benim ev bark? Yatağımı yorganımı alır bugünden oğlumun yanına giderim.” dese cana minnetti! Meseleyi İdare Oturumuna getirmeden önce aralarında görüşüp orta yolu bulmaları lazımdı. Daha sonra dargınlıklar, tatsızlıklar yaşanabilirdi çünkü. Zaten herkesin yarasından kan damlıyordu.

Höseyin'in yönelttiği soruya kimse hemen net bir cevap veremedi. Parmakları her ne kadar kendilerini işaret etmese de herkes daha acınacak bir halde olduğunu göstermenin telaşı içindeydi. Kimisinin çoluk çocuğu fazla, kimisinin ihtiyarları yatalaktı. Bununla beraber uzun tartışmalar sonucu, işe ilk önce kalabalık nüfuslu, üstelik marangoz da olan Hifasulla İhtiyar'ın

evinden başlamaya karar verdiler. Traktörün yıktığı dokuzuncu ev onunkiydi. İyi bir şekilde elden geçirilirse hasar gören tomruklarının pek çoğu işe yarar hale gelebilirdi. Hem sonra diğerleri için gerekli tomruğu nereden bulup buluşturacaksınız? Bunun dışında daha sekiz ev vardı yapılmayı bekleyen, koca sekiz hane!

Salih:

– Höseyin! Sen Mahibeder Kadını boşuna hesaba katıyorsun.

Höseyin biraz düşündükten sonra:

– Hiç öyle şey olur mu? Kararı gelin Mahibeder Teyze'ye bırakalım. Gitmeyeceğim derse, ömrü kolhozda geçen kadını köyden kovacak halin yok ya?

Salih çok fena inatlaştı:

– Koca karı gönlünü etmeye kalkarsan daha çok nazlatır kendini! Hısım akrabası, kimi kimsesi kalmamış köyde! Oğlu baksın! Şehrin göbeğinde ense yapıp yatmasın!

Höseyin'in kaşları daha bir çatıldı:

– İshak çalışıyor. Şehirde önemli bir mevkide.

– Bana ne onun çalıştığı yerden? Buğday yetiştiriyor mu? Yağ, süt üretiminde artış sağlıyor mu? Tarımcılıkta okuyup dirsek mi çürütmüş? Nerede çalışırsa çalışsın!

Salih'in sözlerini kâle alan olmadı. Onun patates tarlasının toprağı fena halde killi olduğundan Mahibeder'in verimli toprağında gözü vardı.

Hifasulla:

– Dur bir sakın ol Salih! Mahibeder'i nereye kovuyorsun öyle! Kolhozda ondan daha çok çalışmış bir kimse mi var? Kan bağım göndermiyor beni diyor kadın.

– Ne kan bağından bahsediyorsun! Masal anlatma bana Hifasulla Amca! Senin tuzun kuru tabii! Ev inşasında ilk sırayı kaptın zaten.

Lafın yine dönüp dolaşıp Mahibeder'e gelmesine canı sıkılan Höseyin, Yönetim Kurulu Üyelerinin toplanması talimatını vererek çıkıp gitti. Diğerleri de peşi sıra odadan ayrıldılar.

İdare'de kendi kaderiyle ilgili yaşanan bunca tartışmadan haberi olmamıştı Mahibeder'in. O hâlâ patatas karıkları arasında

dolaşiyor, korkudan çil yavrusu gibi dağılmış civcivlerini çağırıyordu. Birinin, yangından kurtardığı çubuk kılıflı kocaman yastığı patates tarlasında toz toprak içinde duruyordu. Karnı fena halde yamulmuş olan pirinç semaveri, toprağın bağrında parıldıyordu. Hepten yırtılmış eski un eleği yuvarlanmış bir kenarda duruyordu. Mahibeder alevlerin arasından hepi topu bu eleği alıp çıkmıştı sanki...

Evcağızı kutu gibi bir şeydi işte. Dul kadının sefaletle boğuştuğu yıllarda çattırdığı bir evdi. Yumurta satıp yün eğirerek, çorap örerak biriktirdiği paracıklarla yaptırdığı ahırını, odunluğunu, ambarını, yalmavuz² ateşini iki üç yalması yetmişti. Hepsi de saman çatılı olan bu yapılar; ateş canavar için leziz bir yemekti!

Her şey yandı kül oldu. Dövüsen de geri gelmez artık. Civcivlerine yazık işte. Can taşıyor hepsi can!

Oğlu İshak'ın mutlaka ziyaretine geleceğini düşünerek, her yıl kuluçkaya tavuk yatırırđı. Şayet kuluçka tavuğu olmazsa komşulardan ödünç alırdı. İşte bu yıl da civcivler cıvıldaşarak büyümekteydi...

– Geh bili bili! Civcivcikler! Pamukçuklar!

Mahibeder karıklar boyunca düşe kalka yürüyerek tâ bahçenin ortasını bulmuştu. “Saklanıyor olmasın bunlar?” diyerek çitin kenarını arsızca saran siyahımtırak ısırğanların arasını yokladı. Civcivlerini orada da göremedi.

Bahçe kuyusunun çıkığıında sallanan ahşap kovayı ağzına getirip buz gibi boz bulanık sudan içti. Sonra başı döner gibi oldu. Yere yığılacaktı ki çıkırık direğine tutundu. Su çekmekten çıkırık direkleri yerinden iyice oynamıştı. Mahibeder kuyunun yanındaki külrengi taştan oyulmuş yalağın kenarına gidip oturdu. Dağılan ak saçlarının tek telini bile dışarıda bırakmayacak şekilde yazmasının altına soktuktan sonra dönüp sokak tarafına baktı...

² Yalmavuz: Türk ve Altay mitolojisindeki Dev. Çok büyük masal yaratığı. Tatarca'da bu sözcük ağgözlü pisboğaz anlamında kullanılmaktadır. Yalayarak yemekten türetilmiştir.(Çn.)

Gelin geldiği, ömür sürdüğü, çoluk çocuk büyüttüğü, kederinden de sevincinden de yeterince nasiplendiği o ev artık yoktu... Geriye bir tek, yüreğine saplanmaya hazır bir mızrak gibi duran avlu kapısının kapkara dikmeleri kalmıştı. Bu yıl açık ambarlarına kırlangıç yuva yapmıştı. İlk defa! İyiye yormuştu bu durumu yaşlı kadın... Gariban, basık ambarlara nazlı kuşlar nadir yuva yaparlar... Nedense bu yıl yapmıştı işte yuvayı... Anne kuş kuluçkaya da yatmıştı. Yumurtaları yanmıştır şimdi. Kendi hayatta mıdır acaba? Kaçabilmiş midir? Ah zavallı anne! Ne yapar şimdi o biçare? Kim şefkat gösterir kendisine? Kim avutur, kim teskin eder yaralı gönlünü?

Yavrusuz kalan annenin hâlini bilmez mi hiç Mahibeder?

Bilir, hem de nasıl bilir... Şimdi kendi ne yapar bakalım? En son dayanağı olan evi de yandıktan sonra nereye gider? Kime gider sığınır?

Karık arasından yürek parçalayan kedi sesi duyuldu. Mahibeder daha eğilip bakmaya fırsat bulamadan, tüylü kocaman kedi bacıklarının arasına sokuldu, sürtünmeye başladı.

Yaşlı kadın kediyi eline aldı. Sıcacık bağına bastı, "Benim gibi bir talihsiz şimdi nereye gider sizinle?" diye defalarca tekrarladı.

Kedi onu anlamışçasına mırıl mırıl kuyruğunu salladı.

"Karnın da açtır şimdi senin biçarem." dedi yaşlı kadın miçin önündeki sacayakta duran sütünü hatırlayarak: "Hadi, senlik bir şey bulunur elbet."

Sokakta bağıra çağıra Mahibeder'i arıyorlardı. Mahibeder, çiğnenmiş, bir tarafa serilmiş patates saplarına acıyarak kendine seslenenlerin yanına gitti.

O akşam kimi hısım akrabasına, kimi eşi dostuna kapağı atmıştı. Zöleyha da, Mahibeder'in ayak diremesine bakmadan ahiretliğini evine götürmüştü.

Mahibeder döşeğini, yastığını, semaverini ahiretliğine götürüp çaylar içtikten, kendini biraz toparladıktan sonra rahat oturamadı. Çok yürümekten şişen ayaklarını güçlkle sürüyerek evinin olduğu yeri tekrar dolaşıp geldi.

Alaca karanlıkta sap gibi duran kapı dikmeleri, etrafa zehir gibi kokular saçarak hâlâ tütmeye devam ediyordu. Sadece o değil, diğerleri de evlerinin olduğu yerde dolaşıyordu. Eşeliyorlardeşeliyorlar bir şeyler arıyorlardı. Oraya toplanan halk onları seyrediyordu. Arka bahçelerinin hemen önünden akan derenin üstünü sis mi, duman mı ne kaplamıştı.

Mahibeder, avlularına geldi. Ömrünün büyük bir kısmının, en güzel yıllarının geçtiği mekânda oturup dinlenmek, zihnini toparlamak, düşüncelerini gözden geçirmek istemişti. Heyhat! Burada ne gölgelenecek bir köşe, ne sızlayan kemiklerini dinlendirecek bir sığınak kalmıştı.

“Her şey bitti!” diye düşündü Mahibeder. Yalvar yakar ağlasa da oğlunu yenemezdi artık. Evin harap olmuş, ahırın, anbarın küle dönmüş, köyde sana kol kanat gelecek, yardım elini uzatacak hısım akrabaları kalmamış... Senin değerli, aziz ömrünün burada geçmesi kim için ne ifade ederdi ki? “Atalarım, hatıralarım...” Bunları öne sürse gülüp geçer İshak. Taş yürekli bir evlat olmasaydı köyünü terkedip de şehre yerleşmezdi. Döşeğini koltuğuna sıkıştırıp son hayallerini çöpe atarak oğlunun yanına gitmekten başka çaresi yoktu! Şimdi üstünlük tamamen İshak’a geçmişti. Konuşma gereği bile duymaz artık...

Şehri düşününce, düşünceleri daha bir karardı. Şehir sokakları işte böyle acı, zehir kokulu olarak canlandı gözünde. İhtiyar kadın umutları iyice tükenmiş, dizlerinin bağı çözülmüş halde sokağa çıktı. Öne düşen başını hiç kaldırmadan ağır adımlarla doğruca Zöleyhalar’a gitti. Mahibeder bir dakika, bir saniye bile yaşamak istemiyordu. Çünkü ilerideki günler mânâsını yitirmişti. Gelmeyen ecelden yakınarak, istemediğin, sevmediğin bir yerde yaşamamanın anlamı neydi?

Açık pencerelerden sokağa yemek kokuları yayılıyor, sofradakililerin şamatası duyuluyordu. Avlularında yabancı hayvanların olduğunu farkedene koçlar süsüşüyor, kazlar garklıyordu. Bütün evlerde sıradışı bir canlılık, uğultu vardı.

Herkesin oğlu oğul, kızı kız gibi bir çatı altında huzur içinde yaşayıp gidiyordu. Gönül gönüle, omuz omuza mis gibi hayat

sürüyordu. Çoluk çocukları, torunları cıvı cıvı, turp gibi büyüyordu. Evlatlarından yana talihsiz çıktı Mahibeder, talihsiz! Ah Nurislam'ı hayatta olacaktı! Ah kocasıyla birlikte olacaktı şimdi! Bırak sen evlerinin yanmasını, dünya yansa vız gelirdi ona. Eskiler, “Otuz oğlun olacağına yelli bir kocan olsun.” diye boşuna dememişler, boşuna...

Ne yaparsın işte Nurislam'ı yoktu bugün. O çoktan ötelere kanat çırpmişti.

En küçük çocukları İshak o zamanlar daha dört yaşındaydı. Nurislam'ın karasabanla toprak sürdüğü bir gün, tarlada uyuya kalan tırmıkçı çocuğu engerek yılanı sokmuştu. Nurislam çocukcağızı atın sırtına yüzükoyun yatırdığı gibi doğruca köyün yolunu tutmuştu. Yamaçtan aşağıya, çavdarların arasından dörtnala koştururken, at zıncı diye durmuştu. Kireç harcı yapmak için taşı çıkarılan derin mahzeni at da, sahibi de çok geç farketmişti... Çocuğu nasıl kurtardı bilinmez, Nurislam kan revan içinde çukurda, beli kırılan at da çukurun ağzında inleyerek öylece kalmıştı...

Ah bir hayatta olacaktı ki o şimdi!

Nurislam üç çocuğunun istikbalini da hanımına emanet edip göçüp gitmişti. Savaş yıllarında çektiği sefaleti, çileyi bir Mahibeder bilir... Hepsine dişini sıkıp katlandı. Yavrularım babasızlıktan yürekleri yaralı, boyunları bükük gezmesin diyerek canını dişine taktı, gece gündüz var gücüyle çalıştı. Üçünü de okuttu.

Mahibeder, “Sonunda sefaletten kurtuluyoruz, ufukta bir ışık belirmeye başladı, rahat bir nefes alacağız!” diye sevinirken ümitleri tekrar solmaya başlamıştı. Evlatları yüzünü güldürmemişti annenin! Büyük kızı Meslek Yüksek Okulu'nu bitirir bitirmez bir ordu mensubuyla evlenmişti. Karı koca, dünyanın öbür ucuna, tâ Sahalin'e gidip yerleşmişti. Annelerine hediye olarak da tuzlu balık havyarı göndermişlerdi. İy, ne iğrenç! Diğer kızı Nailer'in de ana evindeki saltanatı uzun sürmemişti. Komşu köyün genciyle yuva kurup Elmet'e petrol işinde çalışmaya gitmişlerdi. Hısım akrabaları bunu çok takdir etmişti. “Damat kafalı çıktı. Kolhozda çalışıp kim belini doğrultmuş ki?” demişlerdi.